

IL-BALLATA TAL-GĦARUSA TAL-MOSTA

Gewwa l-Mosta f'jur ta' xebba,
l-ġhajnejn tgħaxxaq bis-sbuħija,
tfajla ħelwa, tfajla safja
kif taf tagħmel l-art Maltija.

Ward tal-qronfol, ward ta' Mejju
Malta kellha ġo kull ġnien;
l-isbaħ warda Marijanna
gewwa Malta dak iż-żmien.

Kien żmien ikreh, żmien tal-biża',
ta' sikwit fuq din il-ġzira
jinżlu t-Torok biex jisirqu,
u biex jieħdu n-nies ilsira.

Ma' missierha Ġulju Cumbu,
il-ġurat, bniedem ta' ġieħ,
kienet toqgħod Marijanna
fuq il-wied f'torri sabiħ.

Ġulju Cumbu u martu kienu
wisq magħrufa u maħbubin
mill-Maltin, u saħansitra
mill-kbarat il-barranin.

B'għarus kellha Marijanna
zaġżuġħ nobbli, zaġżuġħ ħlejjū,
ismu kien Toni Manduca,
għaż-żwieġ tagħhom kienu jħejju.

“Dak Toninu u Marijanna
“kemm jinhabbu!” tgħid in-nies
kif jarawhom gewwa l-knisja
nhar ta' Ħadd waqt il-quddies.

Ta' Wejda fil-Knisja ż-żgħira
Marijanna tagħmel żjara
kull fl-ġħaxija sabiex titlob
lil Omm Alla tħares darha.

Is-Sur Ġulju kellu f'daru
ilsir tork bħala qaddej;
kien iħobbu wisq ġħax tgħammed,
u semmieħ Ħaġġi Mulej.

Kien inqabad fuq il-baħar
bejn żewġ xwieni waqt il-ġlieda;
xi tliet snin qatta' ma' Ġulju
sa ma ħarab għall-għarrieda.

Qatt ma basar is-sur Cumbu
illi wara dak iż-żmien
li tant habbu Haġġi jaħrab!
Haġġi kien tgħammed bis-snien!

Hekk kif wasal ġewwa Tripli
lis-Sultan ta' Berberija
Haġġi wiegħed li jehodlu
ġewwa l-ħarem bint Maltija.

Is-Sultan la tgħidx kemm tgħaxxaq
li fil-ħarem jibda jbus
il-ġmiel kbir ta' bint Maltija!
u kemm ried iħallas flus!

Minn Selmun lemħu l-għassiesa
xambekk kbir imil u jogħla
qalb l-imbatt, u ħallewh jersaq,
bandiera kellu spanjola.

'Mma x-xambekk kien tork u għadu,
fuqu hemm Haġġi Melej;
ġo San Pawl ix-xambekk daħal
bla ma ħadd ma nduna xej'.

Kien fl-għaxija, kien qed jidlam,
u tal-lejl fid-dlamijiet
mix-xambekk fis-skiet u l-hemda
niżlu l-art żewġ gajijiet.

Gaj minnhom lejn Wied il-Għasel
sabiex jisraq ġid ir-raba';
tam u flus u deheb u bhejjem
huma serqu mingħajr xaba'.

U l-gaj l-iehor lejn il-Mosta
sabiex jaħtaf lill-għarusa;
lilha biss Haġġi ried jisraq
u mhux dehebha nkella flusha.

Kien qed jisbaħ, il-bieb habbat;
“Min hemm?” ġhajjat il-qaddej;
“Jien l-ġharus Toni Manduca”,
wieġeb dlonk Ħaġgi Mulej.

Żewġ dawriet il-muftieħ żarżar,
bkew l-istanga u l-firroll;
il-bieb tbexxaq, il-gaj ġewwa
mal-palazz ixtardu lkoll.

Il-ġharusa Marijanna
tal-knisja liebsa l-ilbies;
is-sur Ġulju u Vitor martu
kienu ħarġu ġhall-quddies.

Bil-maktur rabtulha ħalqha,
lill-qaddej qatluh b’stallett;
u ġrew biha fuq spallejhom,
Ħaġgi jigrri quddiem nett.

Kif il-ġhamad neħħew lilha,
Marijanna rat il-ġzejjer
ta’ San Pawl, il-qluġħ imtella’,
u x-xambekk lejn Tripli sejjer.

Oh kemm werżqet Vitorina
xhin ġiet lura mill-quddies,
u kemm ta fuq rasu Ġulju!
x’ħasra kbira! qalu n-nies.

Marijanna fuq il-poppa
tara ’l Malta qed titbiegħed,
qalbha mbezzgħa, qalbha mwerwra
bħal xaqq qasab qed titriegħed.

“Sliem ġhalik, ja Malta ommi,
fejn qattajt ta’ ħajti l-jiem,
lilek iżjed le ma nara,
ħu ta’ qalbi l-aħħar sliem!

O Marija, omm minn t’Alla,
kemm u kemm ħabbejtek jiena,
ġejt inżurek kull fl-ġħaxija,
minni llum ikollok ħniena!”

Mill-ghajnejn ta' Marijanna
id-dmugh nieżel qisu wied;
għajja eqqel hadd ma għarrab
minn ta' Malta fost l-ulied!

Biex tfarraġha t-Torok għabu
minn go Tripli lil Majjena;
'mma l-għarusa ma tridx farag
sejra tibki kantilena.

Il-għarus Toni Manduca,
dik qalbu maqsuma tnej';
li l-għarusa jgħibha lura
ħalef ħalfa bil-Mulej.

Biex ifarrġu 'l Ġulju u 'l martu
għew in-nies u kbarat bosta;
qamet agha, kulhadd jibki
lill-għarusa minn tal-Mosta.

Kulhadd għadab għall-għassiesa,
tal-harsien naqsu mid-dmir!
Għal min jonqos waqqfu Qorti,
għamlu liġi b'kastig kbir.

Ix-xambekk go Tripli wasal,
għew it-Torok ferħanin
sabiex jieħdu b'idejn Haġġi
u jaraw bint il-Maltin.

Hekk kif rat lil din ix-xena
stallett nifed lill-qalb tagħha;
mur obsor li Haġġi kellu
daqshekk jimxi ħazin magħha!

'Mma tad-dmugh u l-harsa tagħha
ma tax każ Haġġi ferħan;
moħħu kien tal-flus fil-kemxa
li ser jaqla' mis-sultan!

Nies iferrqu biex l-għarusa
tghaddi fosthom ftit imrejha;
għalkemm kienet ftit maghdura
jaraw setgħu kemm hi sbejha!

Fil-palazz tas-sultan dahlu,
nisa jharsu ghajjurin;
Marijanna bil-misthija
wiccha hmar daqs il-peprin.

Isellmulha b'rashom baxxa
minn nahiet kollha l-qaddejja;
hlief damask u deheb u fided
ma tarax quddiem ghajnejha.

Is-Sultan go rokna mwarrab
qed ihares b'wicc dahkan;
qatt ma basar li go Malta
kien hemm gmiel u gmiel bhal dan.

Is-Sultan sejjah lil Haggi
f'idu qieghed kemxa sewwa,
u izzihhajr talli kien gablu
daqshekk gmiel u daqshekk hlewwa!

Haggi hareg u mar jghoddom
taht is-sigra taz-zebbug;
waqt li jghodd, hjiel iehor jghaddi
minn go mohhu, mohh mahmuq.

“Min jaf”, qal, “dik ommha msejkna
kemm tixtieq tara l-gharusa!
nahseb biex tehodha lura
lesta taghti gidha u flusha!”

Ahseb Haggi, habbel mohhok
kif sa ggib kemxa ohra flus!
int kun af illi minghajrhom
qatt ma jkollok zejt fil-kus!

Dik l-imsejkna Marijanna
ma' Majjena gewwa sala;
din f'widnejha bdiet treddnilha
li hajjitha ser tkun btala.

“Warrab fis id-din nistrani,
emmen f'Allah, Allah kbir,
f'Mawmettu profeta tieghu,
u sultana fis issir!”

“Hobb minn qalbek, b’qalbek kollha
lis-Sultan ta’ Barberija,
isma’ minni, għax inkella
hajtek tkun bil-ghawg mimlija.”

Dik l-imsejkna Marijanna
bid-dmugh niezel minn ghajnejha,
rasha xxengel biex le tisma’.
b’dawk subghajha ssodd widnejha.

Dabet, nixfet, ghadma u gilda,
bla ma torqod, bla ma dduq,
tixtieq biss il-mewt tahtafha
u tehodha ’l fuq ’il fuq.

Il-jum bewweg, il-lejl dahal,
izda naghsa m’hemmx ghaliha;
beda jisbah, ghajjiet fl-ahhar,
u dik ghajnha marret biha.

Malli qamet l-ilbies tagħha
sabet kien għosfor u tar;
kellha tilbes ta’ għarbija,
bis-sandli u bil-lizar.

Par imsielet tar-rubini,
tal-gawhar sabet kullana,
u Majjena lilha qalet:
“Fis ilbishom, ja Sultana!”

Marijanna tibki u tolfoq,
qisha hierga tagħha r-ruh;
flok il-gawhar u r-rubini
izejjen lil wiccha d-dmugh.

Is-Sultan qiegħed jithejja
b’ilbies abjad u bil-fwejjah,
bid-djamanti, bit-topazi;
kif tarah tghid kemm hu sbejjah!

Is-Sultan ma jiflahx izjed
sabiex jara dak il-gmiel;
minflok fjur ta’ xebba jara
xebba xxerred dmugh bil-qiel.

Ħagġi haseb, habbel moħħu,
kif sa jdabbar kemxa flus;
kemxa flus illi mingħajrhom
u la tghannaq u la tbus.

Biex minn Tripli jiġi Malta
Ħagġi fl-aħħar sab saħħar;
dan fejn hija Marijanna
lill-missier jagħti l-aħbar.

Is-sultan ma qatax qalbu,
jerga' jmur għal Marijanna:
riedha tkun l-għarusa tiegħu,
weghedha l-ferħ u wegħedha l-manna.

Tad-deheb fin kullana sbejha
ried iqieghed wisq ferħan
madwar għonqha biex ifisser
li ser tkun mart is-Sultan.

Marijanna tghid le b'rasha
bid-dmugħ niezel minn għajnejha;
hekk kif hu qabdilha idha
hi fil-pront ġibditha lejha.

Marijanna f' Toni ftakret,
l-għarus tagħha wisq maħbub;
ħadd u ħadd mhu sejjer jifred
l-imħabba bejn iż-żewġ qlub.

Is-Sultan imbellah baqa',
qatt ma ġarrab dik il-ġarba;
qatt u qatt fil-għomor tiegħu
imħabtu ma ġiet imwarrba.

Is-Sultan tilef is-sabar
kien ser jaqbad l-istallett;
Marijanna meddet għonqha,
kien sa jxejjer l-aħħar nett.

Is-sultan f' kamartu warrab,
beda jsabbat fuq l-imwejjed,
jarmi kull ma jsib quddiemu,
qisu xorob ħafna nbejjed.

Bintu Assena malajr dahlet
sabiex forsi tikkalmah;
“halli f’idi, jien nirranga,
hu ftit sabar f’gieh Allah!”

Tfajla helwa t’ghoxrin sena
Asseba tfajla ghaqlija;
bejn Assena u Marijanna
saret gibda u hbiberija.

Minn go Tripli mal-furbani
f’Malta wasal is-sahhar,
u mar joqghod biex jinheba
taht il-Birgu gewwa ghar.

Kien hazin u kien jilhaqlu,
u sar jaf minghajr xoghol bosta
fejn joqoghdu Ġulju Cumbu
u Vitor martu fil-Mosta.

B’lehja twila, xaghru mqanfed,
imkebbeb gewwa lizar,
b’hatar ohxon fl-art itektek,
is-sahhar hareġ mill-ghar.

Kulhadd beza’, hadd ma kellmu,
il-bieb habbat tal-Mostija,
ta l-aħbar li binthom qieghda
mas-Sultan ta’ Barberija.

Tghidx kemm ferhu Ġulju u martu,
tghidx kemm qabeż il-għarus;
mis-senduq bil-hajr, bil-barka
lilu żerżqu kemxa flus.

M’ghamlet xejn lanqas Assena
biex l-għarusa taghti qalbha
lis-sultan, u xejn ma swewlha
la kliem helu u lanqas talbha.

U fuq qalbu s-Sultan gharaf
ta’ ghadabtu gewwa l-fwar,
li s-safa ta’ bint maltija
ishah huwa mill-azzar.

L-istallett biss jista' għal qalbha
u jqattaghha bla moghdrija
u jxerridha b'cejjeċ b'cejjeċ
fit-toroq ta' Barberija!

Is-Sultan kellu ġo Malta
mitejn raġel mill-aħjar
maqbudin jaħdmu ta' Isiera
biex itellgħu qabda swar.

Jekk joqtol lil Marijanna
maqtulin jiġu l-ilsiera,
meta huwa tant jeħtieġhom
sabiex jaqbad din il-ġzira.

Is-Sultan qabel ma' bintu
illi jaqta' jiesu sew;
bħala Isiera u ta' qaddejja
Marijanna tibqa' hemm ġew.

Kif l-aħbar sema' Toninu
telaq jiġri bħal buffura
għal ġo Tripli biex l-għarusa
huwa jsib u jġibha lura.

Wasal Tripli, l-jum inzerta
illi fih il-festa ssir
b'ħafna storbu lil Mawmettu
ta' Allaħ profeta kbir.

Ta' tork libes, fil-ġenb ġibed,
mill-ġemgħat kollu beżgħan;
dur u dur fl-aħħar sab ruħu
sew biswit dejr is-sultan.

Kibru l-ħsejjes f'daqqa wahda,
il-ghassiesa gegwiġija
mill-palazz biex jaraw ħargu
lis-Sultan ta' Barberija.

Issa l-hin li jidhol ġewwa,
Toni daħal wisq qalbien,
Toni sab l-għarusa tiegħu,
bdew jitgħannqu t-tnejn flimkien.

Malajr ħarġu, malajr ħarbu,
b'ħafna għaqal u tbatija
fix-xatt waslu, jistennihom
xambekk sabu ta' Sqallija.

Fuq il-pruwa Marijanna
fix-xefaq thares u żżiġġ;
is-siġhat is-snin tarahom
sa ma tara 'l Malta tfigġ.

U kif feġġet oh x'tislma
hija tat lil Malta ommha!
trid ittir biex tasal hdejha
u bil-ferħ min jista' jzommha?

Ir-riħ tajjeb, fl-aħħar waslu
ta' San Pawl ġol-bajja kbira;
malli nizlet għarkopptejha
bieset l-art ta' din il-gżira.

Il-bieb tbexxaq... Marijanna!
Vitorin ħassha ħazin!
Ġulju jibki, nies iċċapċap,
daqqu l-qniepen ferħanin!

Kulhadd jgħajjat: oh xi grazzja!
kollha telqu għarkoppejhom
lejn Omm Alla ta' ġol-Wejda
jizżuħajr bid-dmugh f'għajnejhom.

Dun Ambroġ fuq l-artal nieda,
ġie fl-aħħar il-jum mixtieq;
b'ward u żahar u bir-ross f'idhom
il-ħaddara mlew it-triq.

Bil-mant abjad Marijanna
dehret angli ġej mis-sema
ħdejn Toninu hieni u kburi,
oh xi ġmiel għajtet il-ġemgħa!

Ġo ta' Wejda l-knisja ż-żghira
jagħtu l-ħatem lil xulxin;
Omm minn t'Alla qatt quddiemek
imħabba dehret bħal din?

Gewwa l-Mosta f'jur ta' xebba,
l-ghajnejn tghaxxaq bis-sbuhija,
tfajla helwa, tfajla safja,
kif taf taghmel l-art Maltija.

Ward tal-qronfol, ward ta' Mejj
Malta kellha go kull gnien;
l-isbah warda Marijanna
Malta kellha dak iz-zmien!